

DOOR ANNELIES HENDRIXX

INTERVIEW
XAVIER MOONEN

Een lastig te definiëren groep. Jeugdigen en jongvolwassenen met licht verstandelijke beperkingen en gedragsproblemen. Xavier Moonen uit Landgraaf bezet sinds kort een bijzondere leerstoel aan de Universiteit van Amsterdam, waar hij aan kennisontwikkeling over deze ingewikkelde groep gaat doen.

Niet binnen de lijntjes

Als leek denk je bij een licht verstandelijke beperking (LVB) aan iets wat aangeboren is en simpel te meten valt met een IQ-test. Niet dus. Xavier Moonen, ook bijzonder lector bij Zuyd Hogeschool, werkt al sinds 1985 bij Koraal Groep en komt steeds meer tot de conclusie dat hij niet zo gek veel heeft aan IQ-tests. „Die kunnen hooguit indicatief zijn. Wetenschappelijk nemen we daar steeds meer afstand van. Sociale aanpassing is veel belangrijker. Dus: hoe gaat iemand met zijn omgeving om? Het blijkt dat mensen met een laag IQ zich soms verrassend goed maatschappelijk staande kunnen houden. Andersom komt ook voor. In hoeverre ben je in staat met anderen om te gaan, je impulsen te bedwingen, een simpele maaltijd te bereiden, met geld om te gaan?”

Hoeveel kinderen en jongvolwassenen met LVB zijn er in Nederland?

„Dat is niet zo gemakkelijk te zeggen. Als je alleen het IQ-gegeven neemt, zwakbegaafden en mensen met sociale gedragsproblematiek meetelt, kom je tot gigantisch hoge aantallen, zoals de statistieken van het Sociaal en Cultureel Planbureau laten zien: 800.000. Het heeft weinig zin zo veel mensen een etiket op te plakken. De groep waar mijn leerstoel over gaat, bestaat uit maximaal 250.000 mensen.”

Moonen verdeelt 'zijn' groep ook

nog eens in vijf subgroepen. De eerste bestaat uit kinderen bij wie iets misgaat tijdens de zwangerschap of bij de geboorte. Dan is er een duidelijk aanwijsbare, fysieke oorzaak. De tweede groep past daarbij: kinderen met epilepsie, tumoren en dergelijke. Moonen: „De derde groep komt uit gezinnen waarin de aansluiting bij de Nederlandse taal en cultuur niet goed verloopt. Die kinderen komen met een behoorlijke achterstand op school. De intelligentie ontwikkelt zich onvoldoende. Die komen vaak op LVB-niveau uit. LVB kan ook iets tijdelijks zijn. De vierde groep is nog triester. Echtscheiding, misbruik, mishandeling, moedermishandeling, dententie van ouders, psychische of verslavingsproblemen bij ouders en daar vaak een optelsom van. Als je drie of meer van deze dingen als jong kind hebt meegemaakt, is de kans heel groot dat dit niet alleen levenslange invloed heeft op je fysieke en psychische gesteldheid, maar ook op je intelligentie. Je kunt die ellende nooit meer helemaal wegpoetsen. Veel kinderen in instellingen behoren tot deze subgroep.” De vijfde groep zijn jongvolwassenen die op dit moment, vaak als gevolg van de manier waarop ze hebben geleefd – met psychische problemen en verslavingen bijvoorbeeld –, functioneren op LVB-niveau.

Wat is kenmerkend voor mensen met een licht verstandelijke beperking?

„Ze kleuren als het ware niet binnen

“**Het afschaffen van de sociale werkvoorziening is natuurlijk doodzonde. Triest dat deze mensen de vrije arbeidsmarkt op moeten.**”

de lijntjes. Kunnen niet plannen, hebben weinig inzicht, begrijpen niet helemaal hoe de wereld in elkaar zit. We hebben drie gedragsingen ter beschikking, zeg ik altijd: *fight*, *flight* en *make love*. Dat zijn onze drie basisvaardigheden en daarmee redden wij het in het leven. Die hebben we alle drie nodig. Soms moet je vechten, soms vluchten en soms moet je gewoon proberen het goed te vinden met anderen. Maar je moet die vaardigheden wel handig kunnen toepassen. Mensen met LVB hebben vaak een voorkeursstrategie, ongeacht de situatie. 30 procent trekt zich terug vlucht, altijd. 60 procent heeft vechten als voorkeursstrategie. Vandaar ook een overpopulatie van mensen met LVB in de gevangenissen. En dan zijn er een paar die altijd kiezen voor *make love*, maar dat is soms ook niet handig.”

Stel je koopt een apparaat bij een winkel en dat functioneert niet.

Dan ga je dus terug. Hoe moeilijk is dat voor mensen met LVB?

„Je kunt zo'n situatie oefenen met hen en dat gebeurt ook. Maar dan komen ze bij die winkel en worden ze toch net iets anders bejegend dan ze hebben geoefend. Wij kunnen dan meestal improviseren, dat kunnen zij niet. Een aantal zal wegllopen met de staart tussen de benen: vluchten. Een groter aantal gaat vechten. Dat kan verbaal zijn, maar ook door met dingen te gooien.”

Het gemiddelde IQ in Nederland is 100. Hoe ligt dat bij mensen met LVB?

„Die zitten tussen 50 en 85. Alleen om in aanmerking te komen voor de Wet langdurige zorg (Wlz) is een IQ onder 70 nog het belangrijkste. Maar het overgrote deel zit niet in een instelling voor mensen met een verstandelijke beperking.”

Dus de meesten zijn voor hulp afhankelijk van de Wet maatschap-

Xavier Moonen: „We zijn nu bezig overheidscommunicatie te 'hertalen'. Dat moet uiteindelijk leiden tot een nieuw taalsysteem: taal voor allemaal.”
FOTO BAS QUAEVLIET

pelijke ondersteuning (Wmo) en de Jeugdwet. De gemeentes bepalen de mate van zorg. Kunnen zij LVB voldoende herkennen?

„De grote gemeentes steeds beter, zoals Amsterdam en Rotterdam. Andere zijn zich nog aan het oriënteren. De overheden moeten daarnaast echt hun taalgebruik aanpassen, het niveau is nu te hoog. De mensen over wie ik het heb, zitten op het laagste leesniveau. Mensen met LVB zeggen vaak niet dat ze het niet snappen, je merkt het pas als ze datgene wat was afgesproken niet hebben uitgevoerd. Bijvoorbeeld wat is dat precies: 'een kuur afmaken'? Daarom probeer ik nu informatie op zo'n website als thuisarts.nl te 'hertalen' naar hun taalniveau. Onze 'hertalingen' laten we becomentariëren door mensen met LVB zelf. Die kunnen zeggen of ze het dan wel snappen.”

Maar dat doen ze niet, zei u net.
„Daar moeten we ze voor opleiden.

Tweede helft volgend jaar gaan we dat doen binnen Koraal Groep. Dat alles moet tot een nieuw taalsysteem leiden: taal voor allemaal. Die term hebben mensen met LVB zelf bedacht. Uit onderzoek is gebleken dat mensen die wel meer taalvaardig zijn, dat ook helemaal niet vervelend vinden, als het maar niet kinderachtig wordt. Dus daar moeten we naar op zoek.”

U heeft een screeningsinstrument ontwikkeld dat kan helpen LVB te ontdekken, de SCIL.

„Ja, dat is een korte screeningslijst die in negen van de tien gevallen een LVB correct voorspelt. Naast de volwassenenversie is in 2015 een speciale versie voor jongeren vanaf 14 jaar verschenen. Iedereen kan die korte test afnemen, daar hoeft je geen specialist voor te zijn. Het is een soort vragenlijst met kleine proefjes - een cijferreeks onthouden, zinnen afmaken - die je in een gesprek samen invult. Veel eenvoudiger dan een twee uur durende IQ-test. Die SCIL-afname duurt een kwartiertje. Wordt nu veel gebruikt bij daklozen, in de psychiatrie en bij justitie. Gemeenten kunnen er ook gebruik van maken.”

Mensen met LVB hebben drie à vier keer zo vaak gedragsproblemen als gemiddeld begaafde mensen.

Hebben mensen met LVB per definitie gedragsproblemen?
„Drie à vier keer zo vaak als gemiddeld begaafde mensen, weten we uit onderzoek. Bijna altijd als ze in situaties komen waar ze niet op berekend zijn. Maar er zijn ook die een eigen bedrijfje hebben, alleen de boekhouding en de inkoop doen anderen, maar ze hebben bijvoorbeeld wel groene vingers en kunnen prima met plantjes overweg.”

U heeft het over een explosieve groei van het aantal zorgvragen door mensen met LVB.

„Ja. Die zijn de laatste twintig jaar vervijfvoudigd. Dat komt vooral doordat de samenleving zoveel moeilijker is geworden. Er zijn

steeds meer mensen die niet sociaal aangepast met de wereld kunnen omgaan. Waar je vroeger nog allerhande banen kon krijgen waarin je op je eigen niveau kon functioneren, wordt nu overal sociale handigheid van je verwacht. Het afschaffen van de sociale werkvoorziening is natuurlijk doodzonde. Triest dat deze mensen de vrije arbeidsmarkt op moeten. Werkgevers staan niet om hen te springen. Deze mensen moeten bij wijze van spreken negen levens krijgen, die maken fouten, die komen niet op tijd, die hebben een grote mond. En dan stopt een werkgever vaak te snel. We zijn niet goed ingericht op mensen die anders zijn. Dat deden we vroeger beter, je kende elkaar, je wist: ach, dat is een rare, maar hij heeft een goed hart. Die acceptatie is een beetje weg.”

Reageren?
annelies.hendriks@delimburger.nl